

בס"ד

מטות

סמוכה לפרשת הקרבנות?

1. וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, **זה הדבר** אשר צנה ה'.

2. איש כי יזר נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסור על נפשו **לא יחל דברו**.

3. **ככל היצא מפיו יעשה.**

4. **כפל הלשון!**

5.

1. מדוע סמוכה פרשה זו לפרשת הקרבנות?
2. מדוע דבר משה 'אל ראשי המטות לבני ישראל'?
3. מה הפונה ב'זה הדבר'?
4. מהו כפל הלשון 'איש כי יזר נדר לה' או השבע שבועה'?
5. מהי הפפילות 'לא יחל דברו' וגם 'ככל היצא מפיו יעשה'?

מטות

1. מדוע סמוכה פרשה זו לפרשת הקרבנות?

נאמר במדרש (לקח טוב): "למה נסמכה פרשת נדרים לפרשת הקרבנות? לפי שנדרים הקרבנות כיון שעבר עליהן הרגל - חיב, שנאמר 'לא תאחר לשלמו' (דברים כג, כב) 'ובאת שמה והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם' וגו' (דברים יב, ה-ו), וכתיב למעלה מן הענין: 'אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבתיכם' וגו' (במדבר כט, ט). הסמך נדרים בטוי לנדרים קרבנות".

כתב בעל הטורים: "סמך 'ראשי המטות' לנדרים ונדבות, דכתיב (במדבר כט, ט) 'לבד מנדריכם ונדבתיכם' - לומר לה, שראשי המטות כופין להביא הנדרים והנדבות, כדאמרינן (מסכת ראש השנה ו): 'אזקרה לבית דין שיעשוהו; וכן רגלים, על פי ראשי המטות נקבעים".

ועוד, פְּשִׁי־שְׂרָאֵל בְּצָרָה, רָאשִׁיהֶם נוֹדְרִים, כְּמוֹ בִּיפְתָח. וְכֵן בְּשָׂרֵי הָאֲלָפִים ... נְדָרִים בְּגִימְטְרִיא רוֹצֵחַ, שֶׁהַנוֹדֵר חָשׁוּב כְּרוֹצֵחַ אִם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, דְּבַעֲזוֹן נְדָרִים הַבְּנִים מְתִים (מסכת שבת לב:)."

שָׁאֵל הַרְשָׁב"ם: "הֵיכֵן מְצִינֵנו שׁוּם פְּרָשָׁה שְׂמֵתְחַלֵּת בֵּין? שְׁלֵא נֹאמֵר לְמַעַלָּה וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר ... וְהִיאֵךְ מֵתְחַלֵּת הַפְּרָשָׁה בְּדַבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שְׁאִין מִפְּרָשׁ לֹא מִפִּי הַגְּבוּרָה?! וְזוֹ תְּשׁוּבָתִי: לְמַעַלָּה כָּתוּב (במדבר כט, לט) 'אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְדָרֵיכֶם וְנִדְבַתִּיכֶם, שְׂאֵתֶם צְרִיכִין לְהִבְיָא בְּאֶחָד מִשְׁלֵשׁ רִגְלִים מְשׁוּם 'בַּל תֵּאָחֵר' כְּמִפְרָט בְּמִסְכַּת רֵאשׁ הַשְּׁנָה (ד). הֵלֶךְ מֹשֶׁה וְדַבֵּר אֶל רָאשֵׁי הַמְּטוֹת, שֶׁהֵם שׁוֹפְטִים, לְהוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל הַלְכוֹת נְדָרִים. וְאָמַר לָהֶם: הַקֶּבֶ"ה צִוָּה לִי שִׁיקְרִיבוּ נְדָרֵיהֶם וְנִדְבוֹתָם בְּרִגְלָא פֶּן יֵאָחְרוּ נְדָרֵיהֶם, לְפִיכָךְ 'אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לַה', קִרְבָּן."

כָּתַב הַמַּעַם לוֹעִז: "לָמָּה נִסְמְכָה פְּרָשָׁה זוֹ לְפָרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת? שְׁשֵׁם מְדַבֵּר בְּעִנְיַי הַמוֹעֲדוֹת, שְׂמִסִּים שֵׁם הַכְּתוּב בְּמוֹעֵד חַג הַסְּכוֹת שֶׁהוּא חַג הַשְּׂמִיחַ בְּיוֹתֵר מִכָּל הַחֲגִים. לְפִי שֶׁהוּא חַג הָאֲסִיף, שְׂאֵז מְכַנֵּס אָדָם אֶת כָּל יְבוּלוֹ לְבֵיתוֹ וְאֶת תִּירוּשׁוֹ וַיִּצְהָרוּ וַיִּינּוּ. וּבְיָדוּעַ הַדְּבָר שְׂבִמְקוֹם שִׁישׁ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה יִתְרָה, שֵׁם מְרַקֵּד הַיִּצָּר הָרַע וּמֵתְחִיל לְפִתּוֹת אֶת הָאָדָם לְחֻטָּא. וְזֶהוּ שְׂאֵמֵר אִיּוֹב 'וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יָמַי מִשְׁתָּה וְגו' וְהַעֲלָה עוֹלוֹת מִסְפֵּר כָּלֵם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוֹלֵי חֻטָּאוֹ בְּנִי, וּמִיָּד הִבִּיא קִרְבָּנוֹת עֲלֵיהֶם שְׂמָא חֻטָּאוֹ בְּגִלְל רַבּוּי הָאֲכִילָה וְהַשְׁתִּיָּה ... וּמִפְּנֵי שְׂדַרְכּוֹ שֶׁל הַיִּצָּר שְׁלֵא לְהַרְפוֹת מִן הָאָדָם וְהוּא מְשִׂיאוֹ תְּמִיד לִילָךְ בְּדַרְכֵי לְבוֹ, הַעֲצָה לְכָךְ שִׁידֵר נֶדֶר וַיֹּאמֶר: אִם אֲשַׁתָּה כְּשַׁעוֹר זֶה אֶתֵּן כָּךְ וְכָךְ לְצַדִּיקָה. אוֹ שִׁישְׁבַע שְׁלֵא לְשִׁתּוֹת יִין אֶלָּא בְּסַעֲדָה שֶׁל מִצְוָה. שְׂבַעֲנִין כֹּזֵה מִתֵּר לְהַשְׁבַּע וְלִנְדֹר, מִפְּנֵי שְׁזֵה עֲנִין שֶׁל מִצְוָה ... וְלָכֵךְ נִסְמְכָה פְּרָשָׁה זוֹ לְפָרָשַׁת הַמוֹעֲדוֹת."

2. מְדוּעַ דְּבַר מֹשֶׁה 'אֶל רָאשֵׁי הַמְּטוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל'?

כָּתַב רַש"י: "חֵלֶק כְּבוֹד לְנִשְׂיָאִים לְלַמְדֵם תְּחַלָּה, וְאַחַר כָּךְ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִנֵּין שְׂאֵף שְׂאֵר הַדְּבָרוֹת בֵּין תְּלִמוּד לֹמֵר: 'וַיֵּשְׁבוּ אֵלָיו אֶהְרֹן וְכָל הַנְּשִׂאִים בְּעֵדָה וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן נִגְשׂוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' (שמות לד, לא-לב). וּמָה רָאָה לְאִמְרָה כֵּן? לְמַד שֶׁהַפֶּרֶת נְדָרִים בְּיָחִיד מְמַחָה, וְאִם אֵין יָחִיד מְמַחָה, מִפֵּר בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת. אוֹ יָכַל, שְׁלֵא אָמַר מֹשֶׁה פְּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְנִשְׂיָאִים בְּלִבְדָּ? נֹאמֵר כֵּן 'זֶה הַדְּבָר', וְנֹאמֵר בְּשַׁחוּטֵי חוּץ 'זֶה הַדְּבָר'. מָה לְהֵלֵן נֹאמְרָה לְאֶהְרֹן וּלְבְנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... אֵף זֶה נֹאמְרָה לְכָלֵן."

כתב הרמב"ן: "וטעם ויִדְבֵר מֹשֶׁה אֶל רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת' כִּי אֵין צָרָךְ לְלַמַּד לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָאֵב וְהַבַּעַל יְכוּלִין לְהַפְרֵי נְדָרֵי עֲנוּי נַפְשׁ, וְאוּלַי צָרִיךְ לְהַעֲלִים אֵלֶּה הַחֻקִּים מֵהֶם שְׁלֹא יִנְהַגּוּ קְלוּת רֵאשׁ בְּנִדְרִים, אֲבָל לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל רֵאשֵׁי שְׁבֻטֵיהֶם לְמַד הַמִּשְׁפָּט. וְיִרְמֹז עוֹד לְמַדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ, כִּי לְרֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת יָד וְשֵׁם בְּנִדְרִים יוֹתֵר מִשְׁאָר הָעָם, שֶׁיַּחֲדִיד מִמָּחָה מִתִּיר נֶדֶר" [אֲבָל שְׁאָר הָעָם מִתִּירִים הַנֶּדֶר רַק בְּשִׁלְשָׁה].

כתב האור החיים הקדוש: "צריך לדעת מה נשתנית מצוה זו שפרט בה הכתוב ראשי המטות, ורז"ל בספרי אמרו: לפי שבמאמר החצוצרות הקדים קריאת העדה לנשיאים, חש לומר שהעדה קודמת לנשיאים. תלמוד לומר: 'אל ראשי וגו' שהם הקודמים. ובמקום אחר אמרו שבא לומר הטר נדרים ביחיד ממחה. וכל זה דרך דרש אסמכתות. עוד צריך לדעת למה הצריך לומר 'המטות לבני', שלא היה לו לומר אלא אל ראשי מטות בני ישראל! והיה נראה לומר שנתכונן לדבר בסדר זה שלא תאמר שלא באה המצוה אלא לראשי המטות ישראל לבד, לזה אמר 'אל ראשי המטות לבני ישראל', וכאלו אמר לזה ולזה. והגם שלא אמר ולבני ... עוד צריך לדעת פונת אומרו 'לאמר'; כי למי יאמרו בני ישראל? ואם הפונה היא שראשי המטות יאמרו לבני ישראל, היה לו לומר - 'לאמר לבני ישראל' ... אכן הטעם הוא כי לא רצה ה' שיהיה כתוב לעין כל אדם שהנדר והשבועה ישנה בהתר, שבזה יולזלו בנדרים ובשבועות; ולזה נתחכם ה' והעלים הדבר ומסר ההתר לגדולי ישראל שהם ידעו ויבחינו חלוקי המשפטים שבהתר".

כתב הפלי יקר: "מה דבר אל ראשי המטות? לאמר לבני ישראל. דבר אל ראשי המטות שיאמרו איזו דבר לבני ישראל, ולא פרש עדין מה יאמרו ראשי המטות אל בני ישראל, עד שהגיד להם פרשת נדרים. שחייב ראש המטה לאמר אל הנודר מתר לך, וזו היא האמירה שצוה לראשי המטות שיאמרו לבני ישראל".

פרש בעל מאור ושמש: מה טעם נאמרה מצוה זו לראשי המטות? שכן אמרו חכמינו במדרש, כי אין אדם רשאי להשבע אלא אם כן יהיו בו כל המדות הללו: 'את ה' אלקיך תירא ואתו תעבד', רק אז, 'ובשמו תשבע'. ולא עוד אלא שעליו להיות ירא שמים ביוסף ואיוב, ולא תהא לו שום עבודה אחרת מאשר עבודת השם. ברור כי אנשים כגון אלו יחידים סגלה הם, הלא המה הצדיקים הגדולים מנהיגי ישראל. לפיכך מכונים כן הדברים אל ראשי המטות, כי רק שכמותם יכולים להרשות לעצמם להוציא שבועה מפייהם.

3. מה הפונה ב'זה הדבר'?

כתב רש"י: "משה נתנבא ב'כה אמר ה' כחצת הלילה' (שמות יא, ד) והנביאים נתנבאו ב'כה אמר ה'". מוסף עליהם משה, שנתנבא בלשון 'זה הדבר'."

ופרש הרבי רבי אלימלך זיע"א בעל הנעם אלימלך: יש צדיקים שהם זקוקים לכה, פי נאמינו הבריות שדבריהם נאמרו לפי רצון השם יתברך, פי 'כה אמר ה''. ומאידך יש צדיקים שאינם זקוקים כלל לאמון, אלא פינן ששומע אדם את דבריהם הריהו רואה ומרגיש בחוש פי 'זה הדבר אשר צוה ה''. הוא חש שדבריהם הם דברי אלקים חיים. והו ההבדל שבין משה רבינו לבין שאר הנביאים: פאשר נתנבאו הנביאים האמינו להם ישראל פי 'כה אמר ה' / אולם משה רבינו, אשר "שכינה מדברת מתוך גרונו", כשהיה מדבר היו הכל מכירים מיד פי 'זה הדבר אשר צוה ה'".

בהמשך לפרושו לעיל, מוסיף האור החיים הקדוש: "וזה הוא שעור הכתוב וידבר משה אל ראשי המטות, שהם גדולי ישראל - המצוה בשלמות; אבל לבני ישראל לאמר, זה הדבר. פרוש: פי לבני ישראל בכללות לא יאמר להם מהדבור הנאמר לראשי המטות אלא 'זה הדבר' ולא הפורח באויר שנאמר בעל פה לראשי המטות. ובזה נתישבו כל הדקדוקים ... ובדרך רמז יתבאר אומרו לבני ישראל 'לאמר זה הדבר' על פי מה שאמרו רז"ל וזה לשונם: לעולם יהיה אדם זהיר בנדרים".

ומשל משלו בדבר: מעשה באדם שחפש לרכש לעצמו בית, והנה בלכתו בין בתי השכונה, ראה למולו בתים יפים שנבנו באיכות גבוהה. בהמשך, ראה בתים דומים אך באיכות בניה ירודה ולאחריהם שוב בתים איכותיים. כשהתענין על שום מה ההבדל באיכות הבניה בין הבתים, ענו לו התושבים: "כל הבתים בשכונה בנויים על ידי משפחה אחת - אבא, שהוא קבלן מכשר, ובניו. את הבתים הראשונים בנה האב באיכות גבוהה. בניו, העתיקו את תכנית הבתים שבנה אביהם, אולם החומרים בהם השתמשו היו פשוטים ולא מתאימים. פאשר ראה אביהם את עבודתם, קרא להם והדריכם פיצד להשתמש בחומרים הנכונים. "הבתים האחרונים שראית", הוסיפו התושבים, "נבנו אחרי שבניו קבלו הדרך מאביהם". ממשל זה אפשר להבין את תחלת פרשתנו. ראשי המטות היו גדולי הדור והיו רגילים להשבע בשם ה' בעת צרה ולגדר כדי לבקש ברכה מה'. הם הבינו את משמעות השבועה או הנדר. בני ישראל רצו גם הם להשבע בשם ה', אך לא

4. מהו כפל הלשון 'איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה?'

כתב האור החיים הקדוש: "צריך לדעת למה כפל לומר 'ידר נדר או השבע שבעה' ולא הספיק לומר כי ידר לה' או השבע ... אכן לפי שי'ש ב' מיני נדרים ושבועות: אחד בענינים הנוגעים לנפש ויתחלק לב' ענינים: אחד לעשות מעשה הטוב, כגון ללמד וללמד, להקדיש, לגמל חסד, ואחד להרחיק התעוב להגדיר עצמו ... לבל ילך בחברת פועלי און וכדומה. ב', בענינים הנוגעים לגוף. במעשה שאין בו לא אסור ולא מצוה, וגם זה יתחלק לשני דברים: לאכל ולשתות, לדור בדירה זו וכדומה. או שלא לאכל דבר פלוני ושלא ללבש מלבוש זה וכדומה. ויצו ה' משפטיו כדת מה לעשות, ואמר 'כי ידר נדר'. סתם נדר יגיד על המעשה שנדר ללכת למקום פלוני או לעשות איזה דבר, ולפי שי'ש נדר שהוא לה' ודינו משנה מנדרי חל כאשר יבאר הכתוב; לזה פרטו ואמר 'נדר לה'. נמצאת אומר שהזכיר הכתוב ב' מיני נדרים: נדרי חל ונדרי קדש". הפלי יקר הוסיף: "שני מיני נדרים הם. פי הנודר בכעסו לאסור על עצמו איזו דבר נדר, זה אינו לה'; ודוקא 'איש כי ידר', כשהוא מי'שב בדעתו, קרינן ביה 'האדם בשבועה' (מסכת שבועות כו.), והוא הנודר לה'. אבל הנודר בכעסו ... אינו איש, ונמשל כבהמה".

5. מהי הכפילות 'לא יחל דברו' וגם 'ככל היצא מפיו יעשה'?

כתוב במדרש (לקח טוב): "מלמד שעובר בעשה ולא תעשה". מצנת עשה בקיום הנדר ומצנת לא תעשה באי קיום הנדר.

כתב האור החיים הקדוש: "פרוש: כנגד נדרים שהם דברי חל, ושבועות שהם מניעת דברים שאין בהם צרכי מצוה, כשבועתו של בעז וכדומה לה, אומר 'לא יחל'. פרוש: הוא לא יחל אבל אחרים מתירים לו. וכמו שפרשו רז"ל וכנגד נדרים שהם נדרי הקדשות ונדרי שמים, ושבועות שי'ש בהם צרכי מצוה אומר 'ככל היצא מפיו יעשה', בזה אין בהם תנאי שאחרים יכולין להתירו אלא הם דברים שאין להם התרה".

מעשה ה'יה בעיר בגדד, ביהודי מומר שהפסיד במשפט נגד יהודי. אחרי המשפט נגדו, כעס המומר והחליט לפגוע בכל יהודי בגדד. הלך הרשע למושל בגדד ואמר לו: "דע לך כי שבועת היהודים אין לה ערה, וכל בלה היא לשקר". כראיה לדבריו הביא לפני המושל את תפלת "כל נדרי". "דרך תפלה זו" אמר המומר, "הם מבטלים כל השבועות שנשבעו במהלך השנה". שלח המושל חילים להביא אליו את רב העיר, וכאשר הגיע הרב, שטח המושל בפניו את טענות המומר. "היהודים אומרים את תפלת כל נדרי כל שנה", ענה הרב למושל ברגיעה. "אך התפלה הזאת מתיירה אך ורק נדרים "לכל העם בשגגה", נדרים ושבועות שנעשו בלא כונה, אך לא להתחייבויות ממוניות. "להפך", המשיך הרב. "בתורתנו נאמר 'לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה'. התורה הכפילה את עונשו של זה העובר על שבועתו, שכן באי קיום שבועה או נדר, עובר היהודי שתי עברות: על מצות עשה ועל מצות לא תעשה". שמע המושל ונתרצה.